

સત્સંગ પ્રદીપ

SATSANG PRADEEP

૬૨ મહીનાની ૨૨મી તારીખે નડીઆદથી પ્રકાશિત થતું
શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળનું માસીક મુખ્યપત્ર

Published from Nadiad on 22nd of every Month

Monthly Publication of Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal

વર્ષ : ૫	૩૦	૨૨-માર્ચ-૨૦૨૦	૩૦	અંક : ૧
Year : 5	૩૦	22- MARCH- 2020	૩૦	Issue : 1

સત્તસંગ પ્રદીપ		
વર્ષ : ૫	અનુક્રમણિકા	અંક : ૧
ક્રમ	લેખ તથા લેખક	પૃષ્ઠા
૧. આજનો સુવિચાર		૩
૨. દાનેશારી (?) કર્ણ	- ઈશ્વરલાલ લાભશંકર પંડ્યા	૪
૩. મુક્તિ	- રમેશચંદ્ર પંડ્યા	૧૧
૪. ભગવાનના કલ્યાણકારી ગુણ	- દયાળુશ્રી ગુરુજી નાથજીભાઈ	૧૫
૫. કાયમી સુખી થવા-રહેવા-	- ધર્માદો ચોખ્ખો કાઢવો	૧૮
	- અ.નિ. પૂ. જ્ઞાનરવામી	
	(વીરસદ)	

અગત્યની નોંધ : સર્વે સભ્યો અને “સત્તસંગ પ્રદીપ”ના ગ્રાહકોને જણાવવાનું કે શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્તસંગ સેવા મંડળની Web site www.satsangsalila.com કાર્યરત થયેલ છે. તેના ઉપર માસિક “સત્તસંગ પ્રદીપ” દર મહિને upload થશે તેની નોંધ લેવી. વિદેશી સભ્યોને-ગ્રાહકોને વિનંતિ કે તેઓના mail id આપણા [info @ satsangsalila.com](mailto:info@satsangsalila.com) પર મોકલે જેથી તેઓને e mail કરી શકાય.

—તંત્રી.

જાહેર વિનંતી

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્તસંગ સેવા મંડળના “સત્તસંગ પ્રદીપ” માં આજીવન લવાજમ, સરનામામાં ફેરફાર અંગે નીચે જણાવેલ “મંત્રી” નો સંપર્ક કરવા વિનંતી. પંકજભાઈ કી. ભહુ

૩૦૪, સીલ્વર સ્ક્રેન એપાર્ટમેન્ટ, કર્ણ, શ્રીનગર સોસાયટી, દિનેશમીલ રોડ, વડોદરા-૩૬૦૦૨૦.

“સત્તસંગ પ્રદીપ”માં લેખ મોકલવા માટે “તંત્રી”ના સરનામે મોકલવા વિનંતી.

શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ ! સેવામુક્તિશ્વગમ્યતામ !

સત્સંગ પ્રદીપ

(ફ્રેસ્ટ રજિ. નં. ખેડા એ/૨૧૮૭)

આધ પ્રધોતા : પ. પૂ. મોટાભાઈશ્રી ઈશ્વરલાલ લા. પંડ્યા
માનદ તંત્રી : ઈન્દ્રકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા

સં. ૨૦૭૬ - ફાગ્યાંગ ક્રાંતિકા : ઈન્દ્રકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા, 'ગુરુકૃપા', અધ્યુતીયા પોળ, નાશ્વરવાડા, નાશ્વર-૩૮૭૦૦૧ માર્ચ - ૨૦૨૦ અંક : ૧

આજનો સુવિચાર

“....જન પ્રત્યે જીવન કણે જેટલો સત્સંગ,
તને તેટલા કુસંગનો (પાપનો) થાય બાહોર ભીતર બંગ.”
જેને જેનો રંગ લાગ્યો હોય તેનું જીવન તેમય હોય
છે એ સાઢી સમજની વાત છે. જેથી આપણાને જેટલો
સત્સંગ એટલે ભગવાનનો રંગ લાગ્યો હોય તેટલો કુસંગ
દૂર થાય છે અને ત્રણો અવસ્થામાં પરમાત્માનું વિસ્મરણા
થતું નથી અને પરમાત્માનાં વચનનું ઈરાદાપૂર્વક કે જાણી
જોઈને ઉલ્લંઘન થતું નથી.....”

(“‘અમૃતત્વધર્મ-૨’માંથી)

વર્ષ : ૫ : અંક : ૧

૨૨-૦૩-૨૦૨૦

૩

માર્ચ-૨૦૨૦

સત્સંગ પ્રદીપ

દાનોશારી (૧) કર્ણ

ઇંક્રિલાલ લાભશંકર પંડ્યા

નોંધ : આ લેખ અ. નિ. ઇંક્રિલાલ લા. પંડ્યાના લેખ સંગ્રહ “નિમિત્ત માત્ર”માંથી લેવામાં આવ્યો છે.

મહાભારતની ગણાના સાહિત્યકારોએ ઇતિહાસગ્રંથ તરીકે કરેલી છે. એમણે યોજેલી ઇતિહાસની વ્યાખ્યા પ્રમાણે એ માન્યતા કદાચ બરાબર હશે. એ ખરું છે કે, સૂર્યવંશી અને ચંદ્રવંશી રાજાઓ, ખાસ કરીને કુરુ રાજાના વંશજોના જીવનજો ઇતિહાસ એમાં આલેખવામાં આવ્યો છે; પણ ખરેખર તો એ માનવજીવનની ગાથા છે. એનાં ચાર પાત્રો—બે અત્રીપાત્રો, કુંતી અને ક્રૌંપદી અને બે પુરુષપાત્રો, કર્ણ અને અર્જુન — એ ચાર પાત્રો દ્વારા એ વખતનાં અને આજનાં નરનારીનાં નિત્ય જીવનનું દર્શન કરાવવામાં આવ્યું છે. એટલે મહાભારત માત્ર ઇતિહાસગ્રંથ નથી; એ માનવજીવનનો દર્શનગ્રંથ પણ છે. ઉપર જણાવેલાં ચાર પાત્રોમાં પણ કર્ણનું પાત્ર શાણા અને સમજુ માણસોએ ખૂબ જાણવા—સમજવા જેવું છે. એના જીવનના સંકેતો, નાનામોટા સૌ કોઈએ શાંત ચિત્તે અવશ્ય વાંચવા—વિચારવા જેવા છે. ઉચ્ચય કુળમાં જન્મ, સુંદર રૂપ, જીવનને ઉન્નત બનાવે એવી વિદ્યા, અન્યત્ર ઓછા જોવા મળે એવા સદ્ગુણો, અસાધારણ બળ અને શક્તિ—બધું જ મજ્યું હોય, પણ જો માણસ સત્ત અને ધર્મનો સંગ છોડીને અસત્ત અને અધર્મનો સંગ કરે છે, એટલું જ નહિ પણ અસત્ત અને અધર્મનો ખરેખર સંગી હોય છીતાં સત્તનો અને ધર્મનો સંગી હોવાનો દંબ કરે છે ત્યારે એ માણસ મટીને દાનવ અને પશુ, ઘણી વખત તો તેથીય અધમ બની જાય છે. માણસ જ્યારે

ગુરુ અને સત્પુરુષનો વિશ્વાસ સંપાદન કરીને તેમની સાથે પોતે ન હોય તેવો વેશ, વાણી અને વર્તન ધારણ કરીને કપટ રમે છે અને છેતરે છે ત્યારે જીવનમાં મેળવેલું સર્વરૂપ એ ગુમાવી દે છે; એનું એહિક જીવન તો બરબાદ થાય છે જ પણ સાથે સાથે પારલૌકિક જીવન પણ નષ્ટભષ્ટ થાય છે. માન, મોહ, મદ અને મત્સરને માણસ જ્યારે સદ્ગુણ માની—મનાવીને અંતરમાં સ્થાપિત કરે છે ત્યારે એની દુર્દશાનો પાર રહેતો નથી—એનું જીવન દ્યાજનક બને છે. એવું કહેવામાં આવે છે કે, કર્ણ ધર્મનિષ્ઠ, સત્યવક્તા, ઉદાર, દાનેશ્વરી, પ્રામાણિક અને શૂરવીર હતો; પણ એ માન્યતામાં સત્ય ઓછું છે અને અસત્ય વધારે છે એવી પ્રતીતિ, સુજાજનોને એના જીવનની વિગતો વિચારતા થાય તેમ છે. આ લધુ લેખમાં એ વિગતોનો સંશેપમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો છે :

હજારો વર્ષ પહેલાં દ્વારા અને કળિયુગના સંદિકાળની આ વાત છે. ઉત્તર ભારતમાં મથુરા નજીકના એક પ્રદેશમાં ત્યારે શૂરસેન નામે એક રાજ રાજ કરતો હતો. તેને વસુદેવ (ભગવાન શ્રીકૃષ્ણાના પિતા) નામે એક પુત્ર અને પૃથ્વા નામે એક પુત્રી હતી. એના પ્રિય મિત્ર રાજ કુંતીભોજને કોઈ સંતાન ન હતું; મિત્રપ્રેમના કારણે શૂરસેને પોતાની પુત્રી પૃથ્વા, કુંતીભોજને દત્તક આપી; પૃથ્વા ત્યારથી કુંતી નામથી ઓળખાતી થઈ. એક

વખત દુર્વાસા મુનિ કુંતીભોજના મહેમાન બન્યા. રાજકુમારી કુંતીએ પ્રેમથી સેવાચાકરી કરીને મુનિને પ્રસન્ન કર્યા. વિદાય થતી વેળાએ મુનિએ કુંતીને સૂર્ય, ધર્મ, વાયુ, ઈન્જિન અને અંધીનીકુમાર – એ પાંચ દેવોના મંત્રોનો ઉપદેશ આપ્યો અને કહ્યું : ‘પુત્રી ! જીવનમાં જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તું આ દેવમંત્રો પૈકી જે દેવમંત્રનું આરાધન કરીશ એ તારી સમક્ષ મનુષ્યરૂપે પ્રગટ થશે અને સંકલ્પબળ વડે પોતાના તેજાંશનું તારામાં સંકમણ કરશે; તને તેથી પુત્ર પ્રાપ્ત થશે. પણ ખાસ કારણ વિના તું જો આ મંત્રોનું આરાધન કરીશ તો પસ્તાવું પડશે.’ એમ કહીને મુનિ ચાલ્યા ગયા.

માણસ સહજ સ્વભાવે અવિચારી, અવળચંડો અને અવિશ્વાસુ હોય છે. કુંતીને સત્પુરુષના વચનમાં અવિશ્વાસ આવ્યો – શંકા જાગી, એટલે મંત્રની કસોટી કરવાની ઈરણ થઈ. માણસ જીવનમાં જ્યારે ગુરુ અને સત્પુરુષના વચનમાં શંકા સેવે છે અને અવિશ્વાસ ઘરાવે છે ત્યારે પરિણામે એ મહાદુઃખી થાય છે. આગળપાછળનો કોઈ વિચાર કર્યા વિના કુંતીએ સૂર્યદિવના મંત્રનું આરાધન કર્યું; તરત જ સૂર્યદિવ મનુષ્યરૂપે પ્રગટ થયા. એમણે જિન્ન સ્વરે કહ્યું : ‘કુંતી ! તું અપરિણીત છે. તારે અત્યારે આ દેવમંત્રોનું આરાધન કરવાની જરૂર ન હતી. મુનિના વચનમાં શંકા લાવીજે તે મારા મંત્રનું આરાધન કર્યું એટલે મારે તારી સન્મુખ પ્રગટ થવું પડ્યું છે. હવે હું મારા તેજાંશનું સંકલ્પબળ વડે તારામાં સંકમણ કરું છું; પરિણામે તને તેજસ્વી પુત્ર પ્રાપ્ત થશે’, એમ કહીને સૂર્યદિવ અંતર્ધાન થઈ ગયા. સૂર્યદિવના શબ્દો સાંભળીને કુંતી ભારે ભયભીત થઈ ગઈ. હાથનું કર્યું હૈયે વાગે એવી એની દશા થઈ. સમય જતાં એની ઝૂંખે એક

તેજસ્વી બાળકનો જન્મ થયો. બાળકના શરીરને જન્મથી જ અલૌકિક કવચ અને કુંડળયુક્ત થયેલુંજોઈને કુંતીને ખાતરી થઈ કે એ સૂર્યદિવની ફૂપાનું પરિણામ છે. બાળકની તેજસ્વી મુખમુદ્રા જોઈને કુંતીને પ્રથમ તો અતિ આનંદ થયો પણ પોતે કુંવારી છે એ જ્યાલ આવતાં એનું અંતર ચિંતા, શોક અને વ્યથાથી ભરાઈ ગયું. મન મજબૂત કરીને એણે એક લાકડાની પેટી બનાવડાવી અને તેમાં નવજાત બાળકને સુવાડયું અને રક્તી આંખે, અંધારી રાતે, એ પેટીને નદીના પ્રવાહમાં તરતી મૂકી દીધી. એ પણી દિવસો સુધી મહેલના ખૂણામાં ગોદામાં મોં સંતાડીને એ ખૂબ રડી.

પુરાણપ્રસિદ્ધ યચાતિ રાજાના કુળમાં સત્યકર્મા નામે એક રાજા થયો; એને અધિરથ નામે પુત્ર હતો. પ્રેમલગ્નથી એ રાધા નામની બ્રાહ્મણકન્યાને પરણયો હતો, પણ એમને સંતાન ન હતું. એક દિવસ નદીમાં સ્નાન કરતો હતો ત્યારે એણે પ્રવાહમાં લાકડાની એક પેટી તણાતી આવતી જોઈ; કુતૂહલપશ બનીને પેટીને એ કિનારે લઈ આવ્યો. પેટી ખોલતાં તેમાં સુંદર બાળકને રમતું જોયું; એ ખુશખુશ થઈ ગયો. બાળકને ઘેર લાવ્યો અને પતની રાધાને આપ્યું. બાળકને જોતાં જ રાધા રાજીની રેડ થઈ ગઈ. દંપતીએ એનું નામ વસુષેણ પાડ્યું. વસુ એટલે દેવ; દેવે દીધેલો પુત્ર તે વસુષેણા. નામ ખરેખર સાર્થક હતું; પણ લોકવ્યવહારમાં વસુષેણા જે પાછળથી કર્ણ નામે ઓળખાયો તે સારથિપુત્ર હતો, એવી એક માન્યતા પ્રવર્તે છે, એ માન્યતા બરાબર નથી. ભારતીય સ્મૃતિકારો અને સૂત્રકારોના મત પ્રમાણે ક્ષત્રિય પુત્ર પ્રાપ્ત થાય તે સૂત્ર કહેવાય છે. વસુષેણને તેથી મહાભારતકારે

સૂતનંદન અથવા સૂતપુત્ર કહેલો છે. (મ. ભા.આ. ૨૨૧૧૨૩). સૂત શબ્દના ધર્મા અર્થ થાય છે : સૂત એટલે પુરાણોની કથા કરનાર એ નામના આદિ પુરાણી; સૂત એટલે સારથિ. એ શબ્દનો ઉકાર, દીર્ઘને બદલે હૃસ્વ કરવામાં આવે તો એનો અર્થ પુત્ર થાય છે. આ હકીકત ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વસુષેણ (કર્ણ) સારથિનો પુત્ર ન હતો પણ એ રાજકુમાર અધિરથનો પાલક પુત્ર હતો.

કુંતી (પૃથા) ઉમરલાયક થઈ એટલે એનું લગ્ન હસ્તિનાપુરના રાજા પાંડુ રાજા સાથે કરવામાં આવ્યું. પાંડુ રાજાને બે શ્રીઓ હતી; પણ મુનિના શાપના કારણે એને સંતતિ થાય તેમ ન હતું. કુંતીએ પતિની સંમતિ મેળવીને ઘમણેવના આરાધન છારા ચુદિષ્ઠર, વાચુણેવના આરાધન છારા ભીમ અને ઈન્દ્રણેવના આરાધન છારા અર્જુન - એમ ત્રણ પુત્રો પ્રાસ કર્યા. કુંતીએ પતિની સંમતિથી પાંડુની બીજી પતની માદ્રીને અસ્ક્રિનીકુમાર દેવનો મંત્ર શીખવ્યો. એના આરાધનથી માદ્રીને બે પુત્રો-નહુળ અને સહદેવ પ્રાસ થયા. પાંડુ રાજાના મોટા ભાઈ ધૂતરાષ્ટ્ર જન્મથી અંધ હતા, તેમને ગાંધારી નામની પતની છારા દુર્યોધન વગેરે સો પુત્રો થયા હતા. પાંડુના પુત્રો પાંડવો કહેવાય અને ધૂતરાષ્ટ્રના પુત્રો કૌરવો કહેવાયા. કૌરવો અને પાંડવોને શાશ્વતવિધા શીખવવા ક્રોણાચાર્યના ગુરુપદે એક શાળા હસ્તિનાપુરમાં ખોલવામાં આવી હતી. અધિરથી પોતાના પુત્ર વસુષેણને શાશ્વતવિધા ભણવા માટે એ શાળામાં દાખલ કર્યો. વસુષેણને અહીં દુર્યોધનનો યોગ થયો. દુર્જન દુર્યોધનના સંગનો રંગ લાગતાં કર્ણ પણ દુર્જન થયો; પણ એનામાં અને દુર્યોધનમાં

થોડો પણ મહિંદ્રનો ફરક હતો-દુર્યોધન અંતરીછ્ય જાહેર દુર્જન હતો, વસુષેણ અંતરથી દુર્જન પણ બહારથી સજજન હતો. વિધા પ્રાસ કર્યા પછી વસુષેણ પોતાના દેશ પાછો ફર્થો; અહીં આવ્યા પછી કેટલાક ચુદ્ધ પ્રસંગોના કારણે એ જરાસંધના યોગમાં આવ્યો; પરિણામે એની દુર્જનતા વધુ ધેરી બની. એ બુદ્ધિશાળી અને શક્તિશાળી હતો અને જરાસંધનો સહારો મેળવીને એ વધુ શક્તિશાળી બને તો પોતાનો એક હરીક સમોવકિયો ઊભો થાય; એવું કંઈ ન બને તે ખાતર ધૂર્ત દુર્યોધને વસુષેણને પોતાના તાબાના અંગ પ્રદેશનો અધિપતિ બનાવ્યો અને એ રીતે એનો સાથ અને સહકાર કાયમ માટે મેળવી લીધો. એ પછી વસુષેણ હસ્તિનાપુરમાં રહેવા લાગ્યો; એટલે દુર્યોધન જેવા દુર્જનના સંગનું ઝેર એના સર્વાંગે વ્યાપી ગયું.

પોતાના ધર્મપુત્ર વસુષેણને દુર્જનના સંગમાં રંગાતો જતો જોઈને સૂર્યદૈવને ચિંતા થઈ. એક દિવસ એ બ્રાહ્મણાવેશે વસુષેણ પાસે આવ્યા અને કહ્યું : ‘વસુષેણ ! આસુરી સ્વભાવ અને વૃત્તિવાળા દુર્યોધન જેવા પુરુષોના યોગથી સત્ય, ધર્મ, જ્યાય, દયા અને દાનનો દંબ તારામાં સવિશેષ વધતો જાય છે; તું દુર્જનોનો સંગ છોડી દઈને ચુદિષ્ઠર જેવા સજજનોના સંગમાં જોડાય એવી મારી ખાસ સલાહ છે. તું ધર્મમાર્ગ ચાલે અને દેવએવેશ્વર બને એવા હેતુથી સૂર્યદૈવે તારા શરીર પર જન્મથી દિવ્ય કવચ અને કુંડળ યોજેલા છે. સૂર્યદૈવ એ જેમ તારા ધર્મપિતા છે તેમ ઈન્દ્રણેવ એ અર્જુનના ધર્મપિતા છે. અર્જુનના હિત અને રક્ષા માટે હું માનું છું કે ઈન્દ્રણેવ બ્રાહ્મણાનો વેશ ધારીને તારી પાસે કવચ અને કુંડળ દાનમાં માગવા આવશે ત્યારે તું એમની માગણીનો અર્વીકાર કરે એવી મારી તને આગ્રહભરી સલાહ છે. છતાં દાનેશરીમાં ખપવાના

મોહમાં તું એમને કવચ અને કુંડળ ઉતારીને દાનમાં આપે તો એમની પાસે વાસવી નામે અમોઘ શક્તિ છે તે જરૂર માગી લેજે. એ શક્તિશક્તિ શક્ત તારી પાસે જ્યાં સુધી હશે ત્યાં સુધી તારો વાળ કોઈ વાંકો કરી શકશે નહિ. મને તારી ચિંતા થવાથી તને ચેતવણી આપવા માટે જ હું આવ્યો છું’, એમ કહીને બ્રાહ્મણાર્પે આવેલા સૂર્યિંદ્ર ચાલ્યા ગયા. થોડા દિવસો બાદ ઈન્દ્રદેવ બ્રાહ્મણાવેશે એની પાસે આવ્યા. એની દાનધર્મપરાચાયણતાનાં વખાણ કરીને એની પાસે કવચ અને કુંડળની માગણી કરી. વસુષેણને તરત જ સૂર્યિંદ્રે આપેલી ચેતવણી ચાદ આવી; પણ દાન આપવાનો ઈન્કાર કરવાથી દાનેશરી તરીકે પોતાની નામનામાં ખામી આવશે એવી બીકથી એણે તરત જ શરીર ઉપરથી કવચ અને કુંડળ ઉત્તરકીને કાઢી આપ્યાં. વસુષેણો આ રીતે શરીર ઉપરથી કવચ અને કુંડળ આકષ્ણાને – કાઢીને દાનમાં આપ્યાં ત્યારથી એ કર્ણ નામે ઓળખાતો થયો. શરીર ઉપરથી કવચ અને કુંડળ કાઢી આપ્યાં ત્યારે જાણે પોતાના શરીરમાંથી બધી શક્તિ હણાઈ જતી હોય એવું કર્ણને લાગ્યું. શૂર્વીર કર્ણને ભય લાગ્યો; પણ કવચ અને કુંડળ – બન્ને દાનમાં અપાઈ ગયાં; એટલે હવે તે પાછાં માગી શકાય તેમ ન હતું. એ મૂંકાયો. એ વખતે એને સૂર્યિંદ્રે કહેલી બીજી વાત ચાદ આવી. એણે બ્રાહ્મણાને કહ્યું : ‘તમે બ્રાહ્મણ નથી પણ ઈન્દ્રદેવ છો એ હું જાણું છું. કવચ અને કુંડળ મારા જીવના રક્ષણ માટે યોજાયેલાં હતાં તે તમે માગી લીધાં છે; એટલે હું અરક્ષિત બન્યો છું. તમારી પાસે અમોઘ એવી વાસવી શક્તિશક્તિ શક્ત છે; મારા રક્ષણ માટે તે તમે મને બદલામાં આપો.’ કર્ણની માગણી સાંભળીને ઈન્દ્રદેવ પ્રથમ તો

વિચારમાં પડયા; પણ પછી મનમાં કંઈ વિચાર આવતાં કર્ણો માગેલી શક્તિશક્તિ શક્ત કર્ણને આપ્યું; અને પછી કહ્યું : ‘વસુષેણ ! આ શક્તિશક્તાનો પ્રયોગ માત્ર એક જ વખત કરી શકાશે એટલે વિચાર કરીને ઉપયોગ કરજે.’ એમ કહીને પછી કટુ હાસ્ય કરીને ઉમેર્યું : ‘તું પોતાને દાનેશરી માને-મનાવે છે પણ તે મારી પાસેથી દાનમાં વાસવી શક્તિ માગી અને મેં તને આપી છે, એટલે હવે દાનેશરી તરીકે તારી જાતને ઓળખાવવાનાં તારો અધિકાર નાચ થાય છે.’ એમ કહીને બ્રાહ્મણાર્પે આવેલા ઈન્દ્રદેવ ચાલ્યા ગયા.

ઈન્દ્રદેવના શબ્દો સાંભળીને કર્ણને ભારે આધાત લાગ્યો. અત્યાર સુધી એ બીજાને દાન આપતો હતો; આજે એણે પોતે માગણી કરીને દાન લીધું; એને મનમાં ભારે પસ્તાવો થયો. એ નીકર અને શૂર્વીર હતો છતાં, પોતે જીવનમાં ખરેખર અસહાય અને નિર્બળ બની ગયો છે એવી એવી ભીતિ મનોમન લાગી. કંઈક વાર સુધી વિચારમાં અટવાચા પછી એણે જીવનરક્ષા માટે શક્તાસ્ત્રવિદ્યા સવિશેષ શીખવા સાકુ, એ વિદ્યાના આદિ આચાર્ય પરશુરામ પાસે જવાનો નિર્ણય કર્યો. પણ ત્યાં એક મુશ્કેલી ઊભી થઈ. પરશુરામ બ્રાહ્મણજાતિ સિવાચના કોઈ પુરુષને શક્તાસ્ત્રવિદ્યા ભણાવતા ન હતા. કર્ણો બ્રાહ્મણકુમારનો વેશ દ્યાર્યો અને પરશુરામ પાસે વિદ્યા ભણાવા લાગ્યો. એ બુદ્ધિશાળી અને ચતુર હતો. શક્તાસ્ત્રવિદ્યા એ ભણ્યો તો હતો જ, એટલે બુદ્ધિ-કૌશલ્યથી એણે પરશુરામને પ્રસન્ન કર્યો. પરશુરામે એને મન મૂકીને શક્તાસ્ત્રવિદ્યા ભણાવી; પણ એક દિવસ એનું કપટ પકડાઈ ગયું. પોતે ક્ષત્રિય છે એવું એણે કબૂલ કર્યું. જેને પોતે પ્રિય શિષ્ય તરીકે માન્યો હતો તેણે

કરેલા વિશ્વાસધાતથી પરશુરામને ભારે કોઈ વ્યાપી ગયો; મહાપ્રચ્યતને એમણે દૈર્ઘ્ય ધાર્યું અને પછી કહ્યું : ‘કપટ કરીને અને મને છેતરીને તેં વિધા સંપાદન કરી છે; વિશ્વાસધાતીની હત્યા કરવામાં પાપ નથી, પણ હું તને જીવતો જવા દઉં છું; પણ શાપ આપું છું કે, તે અત્યાર સુધી ભણેલી સર્વ પ્રકારની શાસ્ત્રાસ્ત્રવિધાની તને જીવનમાં અણિની વેળાએ વિસ્મૃતિ થશે. હવે તું અહીંથી અત્યારે જ ચાલ્યો જા.’ શાપથી નીચું મુખ કરીને કર્ણ હસ્તિનાપુર પાછો ફર્યો. દુર્જનના સંગના પરિણામે માણસ નિતનિત નવા દુર્ગુણો આચરતો થાય છે. કર્ણ અંગ દેશનો અધિપતિ રાજ હતો, ગૌબ્રાષણ પ્રતિપાલક કહેવાતો હતો; ધર્મ, ધર્મ અને ઈશ્વરના નામે માંસાહાર કરનારા કેટલાક માણસો આજે પોતાના આહાર માટે જે પશુપંખીની હત્યા કરે છે તેનો આહાર કરતા પહેલાં તેનું મંગળ થાય એવી પ્રાર્થના કરતા હોય છે, તેમ કર્ણો મૃગયા જેલવાનું શરૂ કર્યું. મૃગયા કરતી વખતે જેનો શિકાર કરવામાં આવે તેનો, દુઃખી જીવનમાંથી પોતે ઉદ્ધાર કરે છે એવું કહીને એ હત્યા કરતો હતો. એક દિવસ મૃગયા જેલતાં એક ગરીબ બ્રાહ્મણની ગાયની એણે હત્યા કરી. ગરીબ બ્રાહ્મણની નિર્દોષ ગાયની હત્યા કરવા બદલ પરસ્તાવો કરીને ક્ષમા માગવાને બદલે ગાયને રખડતી મૂકવા માટે એણે બ્રાહ્મણને ઠપકો આપ્યો. બ્રાહ્મણ કોધિત થઇ ગયો; એણે શાપ આપ્યો : ‘જીવનમાં અણિની વેળાએ તારા જીવનરથના ચુદ્ધરથનાં પૈડાં પૃથ્વીમાં ખૂંપી જશે અને તું શાસ્ત્રાસ્ત્રવિધીન અને સહારાવિહીન થઇ જઈશ.’ વિધાગુરુ પરશુરામ અને નિર્દોષ ગરીબ બ્રાહ્મણના શાપથી કર્ણને મર્મધાત લાગ્યો; પણ થોડી વાર પછી મનમાંથી એ વાતને ખંખેરી નાખીને

એ ઘેર પાછો ફર્યો.

દુષ્ટમૂર્તિ દુર્યોધનના સંગથી કર્ણ પણ આરુઢ દુષ્ટ બન્યો હતો, પણ એનું બાછ્ય વર્તન સર્જન જેણું હતું. પાંડવો અને કુંતીને જીવતાં બાળી દેવા માટે દુર્યોધને જચારે લાક્ષાગૃહની યોજના કરી ત્યારે, દિતિહાસ નોંધે છે કે, એ કાર્યમાં કર્ણની સંમતિ હતી; ચુદિષ્ટિરને ધૂત રમવા માટે લલચાવી ઉશ્કેરીને કપથી એમનું રાજ વગેરે છીનવી લેવાની શકુનિની યોજનામાં દિતિહાસ નોંધે છે કે, કર્ણ પણ ભાગીદાર હતો; ધૂતમાં હારી ગયેલા ચુદિષ્ટિરને, દ્રૌપદીને હોડમાં મૂકવાની શકુનિની સલાહ પાછળ કર્ણનો પણ હાથ હતો; દ્રૌપદીને ધૂતસભામાં ખેંચી લાવવામાં આવી ત્યારે દ્રૌપદીએ ધૂતરાષ્ટ્ર, ભીષ્મ, દ્રોણ, કર્ણ વગેરેને ઉદ્દેશીને ધર્મ, ન્યાય અને નીતિના પાચાના પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા અને ત્યારે દુર્યોધનના નાના ભાઈ વિકર્ણ દ્રૌપદીને સન્માનપૂર્વક રાણીવાસમાં પાછી મોકલવાનો ભરસભામાં અનુરોધ કર્યો હતો ત્યારે એને ‘છોકરમત’ કહીને ઠપકો આપવામાં કર્ણ પ્રથમ હતો; દ્રૌપદીની લાજ લેવાના નિંધ પ્રયાસથી કર્ણ અંતરથી આનંદિત થતો હતો એવી નોંધ મહાભારતમાં કરેલી છે; પાંડવો ધૂતની શરત પ્રમાણે બાર વર્ષનો વનવાસ અને એક વર્ષનો અજ્ઞાતવાસ હેમખેમ પૂરો કરીને પાછા આવ્યા અને પોતાનો રાજભાગ પાછો માગ્યો ત્યારે તે નહિ આપવાની દુર્યોધનને સલાહ આપવામાં કર્ણ મોખરે હતો. ચુદ્ધ અનિવાર્ય બન્યું ત્યારે કુટુંબનો નાશ થતો અટકાવવા માટે ચુદ્ધનો રાહ છોડી સમાધાનનો માર્ગ સ્વીકારવાનું કહેવા માટે વિષ્ટ કરવા સારુ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણા જાતે આવ્યા ત્યારે ધૂતરાષ્ટ્ર, ગાંધારી, ભીષ્મ અને દ્રોણો દુર્યોધનને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણાની સલાહ

સ્વીકારવાનો અનુરોધ કર્યો હતો, પણ કર્ણે દુર્યોધનને એની અવગણાના કરવા સલાહ આપી હતી; સમાધાન કરાવવામાં નિષ્ફળ નીવડેલા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણા પાછા ફર્યા ત્યારે એમને વિદાય આપવા માટે હસ્તિનાપુરના પાદર સુધી આવેલા સર્વ જનોને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે પાછા વાબ્યા; પણ કર્ણને પોતાની પાસે રોક્યો અને એનું હિત થાય એ ખાતર એના જન્મની વાત કહી અને પાંડવોના પક્ષમાં જોડાવાનો આગ્રહ કર્યો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણાની વાત સાંભળીને કર્ણ તિરસ્કારથી હસ્તો અને કહ્યું : ‘શ્રીકૃષ્ણા ! હું મારા જન્મની બધી વાત જાણું છું. ચુદિજીઠ વગેરે પાંચે જણ મારા સગા ભાઈ થાય એ જાણું છું છતાં હું પાંડવોના પક્ષે જોડાવાની તમારી સલાહ સ્વીકારી શકું તેમ નથી; દુર્યોધન સર્વાંગે દુષ્ટ છે એ પણ હું જાણું છું; અને એના પક્ષે જે કોઈ રહેશે તેનો અંતે નાશ થશે એ પણ હું જાણું છું; છતાં તમારી સલાહ માનીને એનો પક્ષ છોડવા હું તૈયાર નથી.’ કર્ણના શબ્દો સાંભળીને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે માત્ર ત્રણ શબ્દો કહ્યા, ‘જેવું તારું ભાગ્ય.’ માન અને મોહન્માં અંધ થયેલો માણસ ભગવાનની વાત પણ માનતો નથી એ સત્ય, કર્ણના આ પ્રસંગ ઉપરથી રૂપદ્ધ થાય છે.

કર્ણ માનનો અવતાર હતો. ભીજ્મ પિતામહની સલાહ જેમ દુર્યોધન માનતો ન હતો તેમ કર્ણ પણ માનતો ન હતો; ભીજ્મ સાથે એને એવી આંટી પડી ગઈ હતી કે, ચુદ્ધના પ્રથમ દસ દિવસ સુધી જચારે ભીજ્મ સેનાપતિપદે હતા ત્યારે દુર્યોધનના આગ્રહને અવગણીને પણ કર્ણ ચુદ્ધથી અળગો રહ્યો હતો. ક્રોણાચાર્ય એ પછી સેનાપતિ થયા ત્યારે એ ચુદ્ધમાં સામેલ થયો; પણ પહેલા જ

દિવસથી ધર્મચુદ્ધની વાત અને નિયમો એણે કોરાણે મૂકી દીધા હતા. ક્રોણાચાર્ય જચારે ચુદ્ધમાં ચક્કવ્યૂહની ચોજના કરી અને અર્જુનપુત્ર અભિમન્યુએ એકલા હાથે એ વ્યૂહને છિન્નાભિન્ન કરી નાખ્યો ત્યારે છ મહારથીઓએ ભેગા મળીને અભિમન્યુનો વધ કર્યો હતો— એ નિંદકાર્યમાં કર્ણ અગ્રેસર હતો. ક્રોણાના મૃત્યુ પછી કર્ણ સેનાપતિ થયો. ઈન્દ્રદેવ પાસેથી માગી લીધેલી અમોદ વાસવી શક્તિ, એણે અર્જુનનો વધ કરવાના હેતુથી સાચવી રાખી હતી; પણ ભીમપુત્ર ઘટોટકચના માચાવી ચુદ્ધપ્રસંગે એ ભારે મુશ્કેલીમાં આવી ગયો. પોતાના પ્રાણાની રક્ષા કરવા માટે એણે એ શક્તિનો ઘટોટકચ ઉપર પ્રયોગ કર્યો. ઘટોટકચ મરણ પામ્યો, પણ પછી કર્ણ અમોદ શક્તિના રક્ષણારહિત બની ગયો. ચુદ્ધરથનો સારથિ સારો હોય તો રક્ષણ સારું થાય એવું કારણ બતાવીને એણે રાજ શલ્ય પોતાનો સારથિ બને એવી દુર્યોધન પાસે માગણી કરી. દુર્યોધનની ધણી વિનંતીએ પછી શલ્ય કર્ણનો સારથી બન્યો. માની પુરુષનું માન ખંડિત થાય ત્યારે એને પ્રાણ ગયા જેવું દુઃખ થાય છે. ધાણી વખત એના પરિણામે એનું મૃત્યુ પણ થાય છે. સારથિ બનેલા શલ્યે કર્ણના જીવનની આખી કહાણી, ચુદ્ધભૂમિ ઉપર કહીને કર્ણ ખૂબ મહેણાં માર્યો : માનખંડન થતાં કર્ણનું મન ભાંગી પડ્યું અને બરાબર એ જ વખતે એના રથનાં બે આગલાં પૈડાં રણભૂમિમાં ખુંપી ગયાં. સારથિ બનેલા રાજ શૈલ્યે પૈડાં બહાર કાઢવાનું કામ કરવાની ના પાડી અને ઉપરથી મહેણું માર્યું : ‘કર્ણ! માણસને પોતાનાં કર્મોનાં ફળ અહીં જ ભોગવવાં પડે છે.’ મુંગા મોંએ મહેણું સાંભળી લઈને શસ્ત્રો રથમાં મૂકીને પૈડાં બહાર કાઢવા માટે એ નીચે ઊભો કે તરતજ

સામે રથમાં ઊભેલા અર્જુને એની હત્યા કરવા માટે ઘનુષ્ય ઉપર બાણ ચાઢાવ્યું. કહો અર્જુનને કહ્યું : અર્જુન ! અત્યારે હું મુશ્કેલીમાં છું, મારા હાથમાં હિથિયાર નથી; વળી હું જમીન ઉપર ઊભો છું અને આ પૈડાં બહાર કાઢી રહ્યો છું; એવા વખતે તું મારા ઉપર બાણ ચલાવે એ ધર્મયુદ્ધ ન કહેવાય.' અર્જુને અહૃત્યાસ્ય કરતાં તરત જ કહ્યું : કર્ણ ! તેં અત્યારે સુધી જીવનમાં અધર્મનું જ આચરણ કર્યું છે, એટલે તારા મુખમાં ધર્મયુદ્ધ શાબ્દ શોભતો નથી; રાજસભામાં નિર્દોષ દ્રોપદીની લાજ લુંટવાનો અતિ નિંદ્ય પ્રયાસ થયો તે વખતે તેં ધર્મનો પક્ષ લીધો નો'તો; પરમદિવસે અકૃત્યૂહને બેદનાર મારા પુત્ર અભિમન્યુની હત્યા કરવા માટે તમે છ મહિરથીઓ ભેગા થઈને છ દિશામંથી એકલા હાથે લડી રહેલોએ નરકેસરી ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું, એ આક્રમણ કરવામાં તું અગ્રેસર હતો; એ વખતે તને ધર્મયુદ્ધ અને એના નિયમો યાદ ન આવ્યા? વિધાગુરુ પરશુરામને છેતરીને શાસ્ત્રવિદ્યા તેં ગ્રહણ કરી તે વખતે તને ધર્મ યાદ નો'તો આવ્યો ? ગરીબ બ્રાહ્મણની નિર્દોષ ગાયની હત્યા, મૃગચાના આનંદ ખાતર કરતાં તને ધર્મ નો'તો યાદ આવ્યો ? તું આર્દ્ધ અધર્મી છું; તારો વધ કરવો એ જ મારો ધર્મ છે.' એમ કહીને અર્જુને બાણ મારીને કર્ણનું મસ્તક છેદી નાખ્યું. બીજમ પિતામહ અને ગુરુ દ્રોગાચાર્યના મૃત્યુ વખતે દુર્યોધન રક્યો ન હતો; પણ કર્ણનું મૃત્યુ થયેલું જોઈને રણભૂમિ ઉપર પોક મૂકીને એ રક્યો; એને લાગ્યું કે

અર્જુને એની કમર તોડી નાખી છે.

જે નખશિખ જાહેર દુષ્ટ હોય છે તેને તો લોકો દુષ્ટ તરીકે ઓળખે છે અને તેનાથી ચેતીને દૂર ચાલે છે; પણ જે સજજનના સ્વાંગમાં પ્રચણન દુષ્ટ હોય છે તેનાથી લોકો છેતરાય છે અને પરિણામે દૃઃખી થાય છે. જે સ્વભાવગત દુષ્ટ હોય છે તે ભગવાન, સત્પુરુષ અને ભગવદ્ભક્તનો ખુલ્લો વિરોધ અને દ્રોહ કરે છે; પણ જે છૂપા નાસ્તિક હોય છે તે ચુક્તિપૂર્વક અને ઘણી વખત બીજાની ઓથ લઈને વિરોધ અને દ્રોહ કરે છે—એવા પુરુષો વધારે ખતરનાક હોય છે. એ સત્પુરુષો અને સત્શાસ્ત્રોની વાત કદી માનતા નથી અને બીજા માનતા હોય તો તેને તેમ કરવા દેતા નથી; એ સત્પુરુષ સાથે હમેશાં કપટ ભાવથી વર્તે છે, સત્શાસ્ત્રોના વચ્ચનો એ હમેશાં મનસ્વી અર્થ કરે છે; ધર્મનું પાલન, દાન, ચઙ્ગા, તીર્થ, સેવાપૂર્જન, કથાકીર્તન વગેરે એ કેવળ માન અને નામના માટે જ કરતા હોય છે, એમનું સાચું સ્વરૂપ એ કદી પ્રગટ કરતા નથી; પણ જ્યારે એમનું અહું ઘવાય છે અને માનનું ખંડન થાય છે ત્યારે એ પોતાનું પોત તરત જ પ્રકાશે છે. કર્ણ, જરાસંદ્ય વગેરે આવા પ્રકારના સજજન-દુર્જનો હતા. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે એવા ધર્મના આભાસવાળા જીવોને વચ્ચનામૃતમાં વિમુખ કહેલા છે (વડ. પ્ર.પ્ર. ૩). આ જીવનમાં જ આત્મશ્રેય સાધવા દરશ્યતા મુમુક્ષુમાત્રે આવી વ્યક્તિઓને ઓળખીને એમનાથી સો ગાઉ દૂર રહેવું હિતાવહ છે.

“... માણસ શ્રુત્વાવાન હોય અને તેને સાચા સત્પુરુષનો સંગ થાય અને તે સત્પુરુષના વચ્ચનો શ્રુત્વાવાન થાય અને તે કહે તેમ કરે તો, તેમાં ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ બદ્યું પ્રગટ થઈ આવે છે. ...”

(ગતાંકથી ચાલુ)

શ્રીમદ્વલભાચાર્ય કહે છે કે, મુક્તજીવ, બ્રહ્મમાં પાણીમાં પાણી ભલે તેમ લીન થતો નથી, પણ અનિનમાંથી છૂટો પડેલો તણાખો જેમ અનિનમાં ભલે તે પ્રમાણે રસૈકય થાય છે. શ્રીમદ્મદ્વાચાર્યના મતે તો મુક્તદશામાં મુક્તિ, મુક્તજી રહે છે અને વિષણુ, વિષણુ જ છે. તેમનો મત ક્લેન નામથી ઓળખાય છે. શ્રીમદ્શંકરાચાર્ય કહે છે કે માટીમાંથી ઘડો બને છે તેમાં માટીજ સત્ય છે; ઘડો (એટલે જગત) સત્ય નથી, એતો આભાસમાત્ર સત્ય છે; જ્યારે શ્રીમદ્વલભાચાર્ય કહે છે કે ઘડો એટલે જગત, માટી એટલે બ્રહ્મ જેટલું જ સત્ય છે. બધા જ આચાર્યો કહે છે કે, બ્રહ્મ એક અને અદ્વિતીય છે; પણ શ્રીમદ્શંકરાચાર્ય સ્વિવાય બીજા બધા આચાર્યો કહે છે કે જીવો અનેક છે અને દેહદેહ પ્રત્યે જુદાજુદા છે.

હવે આપણે મુક્તિ અંગે, ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાચાર્યના મતનો વિચાર કરીએ. પણ તેમ કરતાં પહેલાં એક શંકાનું નિરાકરણ સમજૂ લેવાની જરૂર છે. ઇતિહાસ પ્રમાણે સંપ્રદાયની પરંપરામાં શ્રીમદ્રામાનુજાચાર્યનું નામ ગણાવાય છે; વળી બ્રહ્મસૂત્ર અને ગીતા ઉપર રચાયેલાં રામાનુજભાષ્યોને ઇજ્ઞ અદ્યાત્મશાસ્ત્ર તરીકે શિક્ષાપત્રીમાં ગણાવેલાં છે; વિશિષ્ટાક્લૈન એ પોતાનો મત છે, એમ પણ શિક્ષાપત્રીમાં કહેવામાં આવ્યું છે. આ ઉપરથી રામાનુજયમત એજ આ સંપ્રદાયનો પણ મત છે, એવું અનુમાન કેટલાક કરે છે. જો હકીકત આ પ્રમાણે જ હોય તો પછી

મુક્તિ અંગે અલગ વિચારણા કરવાની કયાં રહી ? સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોમાં જ્યાં ઉપર જગાવેલા નિર્ણશો કરેલા છે તે ઉપલક વાંચવાથી, ઉપર પ્રમાણે માન્યતા થાય એ સંભવિત છે; પણ સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રો અને ઇતિહાસ, એથી તદ્દન જુદીજ વાત કહે છે. રામાનંદસ્વામીને, શ્રીમદ્રામાનુજાચાર્યે સમાધિ અવસ્થામાં વૈષણવી દીક્ષા આપી હતી; પણ તે પછી, શ્રીરંગક્ષેત્રના રામાનુજ્ય ઉત્તરાધિકારીને રામાનંદસ્વામીનો પ્રભાવ અસહ્ય લાગવાથી, તેણે એમને ચાત્યા જ્યાનું કહ્યું. એટલે રામાનંદસ્વામી, રામાનુજ્ય વર્તમં એટલે માર્ગનો ત્યાગ કરીને વૃંદાવન આવ્યા. અને ત્યાં એમને, ભગવાન શ્રીકૃષ્ણણે સાક્ષાત્ દર્શન દઈને, જ્ઞાન અને મંત્રોપદેશ આપ્યો; તે જ્ઞાનનો જ તેમણે પ્રચાર કરેલો છે. પણ તેમ કરતી વખતે, એમણે, જીવ, માયા અને ઈશ્વરના સ્વરૂપ અને સંબંધનું નિરૂપણ કરવામાં રામાનુજ્યમત શૈલીનું મોટાભાગે અનુસરણ કર્યું હતું. આ હકીકત સત્તસંગીજીવનમાં ખૂબ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહેલી છે. વળી, વચનામૃત વડતાલ૧૮ માં, શ્રીમદ્રામાનુજાચાર્યનું નામ ગુરુપરંપરામાં ગણાવવા માટે તેમણે રામાનંદસ્વામીને વૈષણવી દીક્ષા આપી હતી એ એક જ કારણ જગાવેલું છે. ભારતમાં અદ્યાત્મશાસ્ત્રો ઘણાં છે, તેમાં બ્રહ્મસૂત્ર અને ગીતા ઉપરનાં રામાનુજ્ય ભાષ્યો ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાચાર્યનાને અધિક પ્રિય છે- એટલું જ શિક્ષાપત્રી (શ્લો. ૮૫)માં કહેલું છે. તે જ પ્રમાણે, તત્પજ્ઞાનમાં મતો તો ઘણા છે, પણ એમને પ્રિય મત વિશિષ્ટાક્લૈન છે એટલો જ શિક્ષાપત્રી શ્લોક ૧૨૧નો અર્થ થાય છે. એ

ખાસ દ્યાનમાં રાખવું ઘટે છે કે શિક્ષાપત્રીમાં જે ઘર્મો કહેલા છે તેનો વિસ્તાર કે સ્પષ્ટીકરણ, તેમાં ગણાવેલાં આઠ સત્સાસ્ત્રો અથવા ઉપર્યુક્ત બે ભાષ્યોમાંથી મેળવવાનું કહેલું નથી, પણ સંપ્રદાયનાં પ્રમાણિત શાસ્ત્રો-સત્સંગીજીવન, વચનામૃત વગેરે-એમાંથી જ મેળવવાનું કહેલું છે. આ સ્પષ્ટતા ખાસ ભાર્પૂર્વક શિક્ષાપત્રીમાં કરવામાં આવેલી છે (શલો. ૨૦૩); અર્થાત् ઉપર જગાવેલી શંકા બરાબર નથી.

મુક્તિ ચાર પ્રકારની ગણાય છે—(૧) સાલોક્ય એટલે ભગવાનના લોકમાં રહેવું તે, (૨) સામીપ્ય એટલે ભગવાનની સમીપ રહેવું તે, (૩) સાર્વ્ય એટલે ભગવાન સરખું રૂપ પામવું તે, અને (૪) સાષ્ટી એટલે ભગવાન ધરાવે છે તેવાં ઐશ્વર્યો ધરાવવાં તે. આ ઉપરાંત સાચુજ્ય એટલે ભગવાન સાથે જોડાઈ જવું તે, એને મુક્તિ ગણેલી છે. કેટલાક કહે છે કે મુક્તિ તો સાચુજ્ય જ; બીજા ચાર પ્રકાર ગણાવાય છે તે મુક્તિ ન કહેવાય. આશ્રિત સત્સંગી, ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ પાસે રોજ સાયંકાળે પ્રાર્થના કરતી વખતે, સાત વસ્તુઓની સિદ્ધિની ચાચના કરે છે તેમાં છેલ્લી બે-નિરંતર દર્શન અને સદા સમીપ રહેવું એ બેનો સાલોક્ય અને સામીપ્ય પ્રકારનીમુક્તિમાં સમાવેશ થતો હોય એમ પ્રથમ દર્શનીય લાગે તેમ છે, પણ એ માન્યતા બરાબર નથી. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે તો સેવા—મુક્તિને જ સત્સંગી માત્રનું દ્યેય ગણાવેલું છે. શિ. શલો. ૧૨૧માં કહ્યું છે કે, જીવે બ્રહ્મરૂપ થઈને, પરબ્રહ્મની સેવા કરવી એ જ મુક્તિ છે. રામાનુજ્ય મતમાં આ પ્રકારના સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સેવા—મુક્તિને અપનાવેલી જગાતી નથી. વચનામૃતમાં મુક્તિ અને તેના સ્વરૂપ અંગે

ધારા પ્રશ્નો પૂછાયેલા છે અને તેના ખૂબ સ્પષ્ટ જવાબો અપાયેલા છે. (વચનામૃત ગ.પ્ર. ૧,૪૩,૫૪,૫૫; કા.જ; પં. જ; ગ.મ. ૧૩, ૫૫,૫૭; ગ.અં. ૩૩, ૩૭, ૩૮ વગેરે). એવું પૂછવામાં આવ્યું છે કે, “ભગવાનના ભક્તને, દેહ છતાં અને દેહ મૂક્યા પછી કેવા પ્રકારની પ્રાસિ થાય છે ?” “ભગવાનના ભક્તને, દેહ મૂક્યા કેઢે કેવા દેહની પ્રાસિ થાય છે?” આ પ્રશ્નોના જવાબમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, ભગવાનનો ભક્ત, દેહ છતાં પોતાના ધર્મ પ્રમાણે કર્મ કરે છે છતાં સદા બ્રહ્મરૂપજ વર્તે છે; એજે કર્મ કરે છે તે અહંમત્વના ભાવ વગર કેવળ પોતાના ઉપાસ્ય ઈષ્ટદેવ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણની પ્રસંજનતાર્થે અને તેમની આજાનુસારજ કરે છે અને પોતાનું જીવન એમની સેવાપરિચયમાંજ ગાળે છે; બીજા ભક્તો માટે પણ એ એજ ક્રષ્ણ અને ભાવના સેવતો હોય છે. એક આશ્રિત સત્સંગીએ બીજા આશ્રિત સત્સંગીએમાં આ દસ્તિ અને ભાવનાજ સુદૃઢ થાય અને સત્સંગના વ્યવહારમાં પણ દિવ્યતા વર્તે તે ખાતર પોતાનો દાખલો આપીને, ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે કહ્યું છે કે, “અને તમે સર્વે ત્યાં જ (એટલે ભગવાનના પરમદિવ્ય અક્ષરદામમાં જ) બેઠેલા છો એમ હું દેખું છું, પણ આ ગઢું શહેર કે આ ઓસરી એ કાંઈ દેખાતું નથી (વચનામૃત ગ.મ. ૧૩). ભક્તજનોના દેહ તો પંચભૂતના બનેલા હોય છે; એ જે ધરમાં રહેતા હોય છે તે માટી કે ઈંટ, ચુનો કે સીમેન્ટનાં બનેલા હોય છે, પણ એ બધું જ દિવ્ય છે એવી દઢ ભાવના, નાનામોટા સૌ કોઈના અંતરમાં વર્તે છે—વર્તવી જોઈએ. આ દસ્તિ અને ભાવના એ આ સંપ્રદાયની વિશિષ્ટતા છે. બીજા કોઈ સંપ્રદાયમાં આવો

કોઈ આદેશ આપ્યો હોય કે તેના પાલન માટે આગ્રહ રાખ્યો હોય એમ જણાતું નથી. જો કે સંપ્રદાયમાં સ્પષ્ટ રીતે જીવન્મુક્તિ માનેલી નથી, પણ દેહ છતાં આશ્રિત સત્સંગીએ જે દર્ઢિ અને ભાવનાયુક્ત વર્તવાનું છે તે જોતાં, દેહ મૂક્યા પછી જે સ્થિતિનો અનુભવ કરવાનો છે તે છતાં દેહેજ કરવામાં આવે છે. એટલે જ આ સંપ્રદાયને “જીવન મુક્તતાકા સંપ્રદાય” તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

રામાનુજુય મતાનુસાર, જીવ, મુક્તદશામાં નિરાકાર જ રહે છે, છતાં પોતાની ઈરછાનુંસાર તે દેહ ધારણ પણ કરી શકે છે; જ્યારે આ સંપ્રદાયમાં સ્પષ્ટ કહેવામાં આવ્યું છે કે “ભગવાનનો ભક્ત દેહ મૂકે છે ત્યારે ભગવાનની ઈરછાથી તેને બ્રહ્મમય દેહ પ્રાપ્ત થાય છે” (વચનામૃત ગ.પ્ર. ૧). “દેહ મૂકે છે ત્યારે ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામે છે, અને અનંત ઐશ્વર્યને પામે છે, અને બ્રહ્મભાવ (એટલે દિવ્યભાવ) ને પામ્યો એવો જે પોતાનો આત્મા (એટલે દેહ) તેણે કરીને, પ્રેમે સહિત નિરંતર, પરમાદર થકી, પુરુષોત્તમનારાયણાની સેવાને વિષે પ્રવર્તે છે” (વચનામૃત ગ.પ્ર.૫૪). વળી કહેવામાં આવ્યું છે કે, “જ્યારે એ જીવના અજ્ઞાનની નિવૃત્તિ થાય છે ત્યારે એને, માયિક ત્રણ દેહનો સંગ છૂટી જાય છે; પછી એ જીવ, કેવળ ચૈતન્ય સત્તામાત્ર રહે છે; પછી એ જીવને, ભગવાનની ભૂમિ આદિક જે આઠ પ્રકારની પ્રકૃતિ તે થકી જુદી જે ચૈતન્ય પ્રકૃતિ તેનો ભગવાનની ઈરછાએ કરીને દેહ બંધાય છે અને તેણે ચુક્ત થકો ભગવાનના અક્ષરધામમાં રહે છે” (વચનામૃત ગ.મ.૫૫). “ભગવાનના અક્ષરધામમાં ભગવાનનો જે આકાર છે તથા તે

ભગવાનના પાર્ષ્ડ જે મુક્ત તેમના જે આકારો છે તે સર્વે સત્ય છે અને દિવ્ય છે અને અતિશય પ્રકાશયુક્ત છે. અને તે ભગવાનનો અને તે મુક્તનો જે આકાર છે તે પુરુષના જેવો દ્વિભૂજ છે અને સચ્ચિદાનંદદ્વપ છે” (વચનામૃત ગ.અ. ૩૮).

બધાજ આચાર્યો એકમતે કબૂલ કરે છે કે, મુક્તદશામાં, મુક્તજીવ, ભગવાનનું સાધર્મ્ય પામે છે. સાધર્મ્ય શબ્દનો સીધોસાદો અર્થ એક જ થાય છે અને તે એ કે, જેનું સાધર્મ્ય પામવામાં આવે તેના જેવું રૂપ, ગુણ અને શક્તિ સાધર્મ્યપામનારને પ્રાપ્ત થાય છે. સાધર્મ્ય પામવું અનો, સાધર્મ્યપામનારનું અસ્તિત્વજ ન રહે અને જેનું સાધર્મ્ય પામવાનું છે તે જ એક રહે, એવો અર્થ દેખીતી રીતેજ થઈ શકે નાહિ. મુક્તજીવ, પરમાત્માનો જેવો અને જેટલો મહિમા સમજે છે તેવું રૂપ, ગુણ, અને શક્તિ તેને મળે છે, છતાં તેની દર્ઢિએ તો પરમાત્મા, અપાર અને અગાધ જ રહે છે—એ આ સંપ્રદાયના જ્ઞાનની બીજી વિશિષ્ટતા છે. આ હકીકત, ભમરી અને ઈયણના દષ્ટાંતરી વધારે સ્પષ્ટ થાય છે. ભમરીના દંશ સહન કરી કરીને, ઈયણ ભમરી જેવી ભમરી થાય છે, ઈયણ તરીકે અનું જે રૂપ છે તે બદલાઈ જાય છે, પણ ભમરીથી અનું અલગ અસ્તિત્વ નષ્ટ થતું નથી. જેમ ઈયણના બદલે એ ભમરી કહેવાય છે તેમ પરબ્રહ્મનું સાધર્મ્ય પામવાથી જીવ બ્રહ્મ કહેવાય છે, અને દેહ જે નાશંવત અને વિકારી હોય છે તેના બદલે અવિનાશી અને ચૈતન્ય બને છે.

રામાનુજુય મતાનુસાર જીવ અને પરમેશ્વર વચ્ચે શરીરશરીરીભાવ વર્તે છે, એટલે કે જીવ (ચિદ તત્ત્વ) એ શરીર છે, જ્યારે પરમાત્મા એ શરીરી છે. મુક્તદશામાં પણ

એ શરીર શરીરીભાવ વર્તતો હોય છે. સહજાનંદીય મત પ્રમાણે, જીવ અને પરમેશ્વર વચ્ચે શરીર શરીરીભાવ ઉપરાંત સ્વામીસેવકભાવ પણ અખંડિત રહે છે, એટલું જ નહિ પણ ભક્ત, જેમ જેમ ભક્તિ અને ઉપાસનાના માર્ગે આગળ વધતો જાય છે તેમ તેમ એનો આ સ્વામીસેવકભાવ વધુ દઢ થતો જાય છે. આ સંપ્રદાયમાં પ્રગટ ઉપાસના, પ્રગટ ભક્તિ અને પ્રગટ મુક્તિ માટે આત્રણ રાખવામાં આવ્યો છે, તેવો બીજા સંપ્રદાયોમાં રખાયેલો જ એાતો નથી. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે ખૂબ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જ એાવેલું છે કે, પરોક્ષની ભક્તિ અને ઉપાસનાથી મુક્તિ કોઈને આ પહેલાં મળી નથી, આજે મળતી નથી, કે ભવિષ્યમાં મળવી શક્ય નથી. અતે પ્રગટ શબ્દનો અર્થ ખાસ દ્યાનમાં રાખવા જેવો છે. શાસ્ત્રોમાં પરમેશ્વરનું જે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે પરોક્ષવર્ણન છે. એ વર્ણન વાંચવા, સાંભળવાથી કે તેનું પારાયણ કરવાથી કલ્યાણ થતું નથી. પણ પરમેશ્વર મનુષ્યાકૃતિ ધારણ કરી, મુમુક્ષુનો નયનગોચર વર્તતા હોય તે માનુષી સ્વરૂપ બન્ને એકજ છે; એમાં તલમાત્ર ફેર નથી એવી દઢ નિષ્ઠાથી, પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપની ભક્તિ અને ઉપાસના કરવી તે પ્રગટ ભક્તિ અને પ્રગટ ઉપાસના કહેવાય છે. મુક્તિ પણ એ પ્રકારના જ્ઞાન, ભક્તિ અને ઉપાસનાના પરિણામેજ સિદ્ધ થાય છે. એવું મનુષ્યસ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ નયનગોચર ન વર્તતું હોય ત્યારે તે સ્વરૂપે, પોતાનું જે અર્થાસ્વરૂપ સ્થાપિત કર્યું હોય તે, પોતાના પ્રતિનિધિસ્વરૂપે જે આચાર્યની પ્રતિષ્ઠા કરી હોય તે, પોતે જે સત્તાસ્ત્રો પ્રવર્તાવ્યાં હોય તે, અને એમની આજ્ઞામાં

વર્તતા અને એમના સ્વરૂપના ઉત્તમ નિર્ધિકલ્પ નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિથી જે ભક્તિ અને ઉપાસના કરતા હોય એવા જે સત્પુરુષો હોય તે-એમ ચારના સંયુક્ત સ્વરૂપે' એ પ્રત્યક્ષ વિચરતા હોય છે. આ ચારના સંયુક્ત સ્વરૂપે જે પોતાના ઈજટેને પ્રત્યક્ષ માનતો અને અનુભવતો હોય છે, તે સદા પોતાને પૂર્ણકામ માનતો હોય છે, અને તેમ છતાં તે છકી જઈને બેદરકાર પણ રહેતો નથી. પણ પોતાના ઈજટેને આંકેલી ધર્મમર્યાદા અને તેમણે કરેલી આજ્ઞાએનું અનિશ્ચિક પાલન કરતો હોય છે; પૂર્વે થયા જે અવતારો તે બધા જ પોતાના ઈજટેને ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણમાંથી જ પ્રગટ થયા છે, અને અવતારકાર્ય પુરુષ થતાં તેમાંજ પાછાલીન થાય છે, એટલે એ બધાં સ્વરૂપો, પોતાના ઈજટેને, સ્થળ, સેવક અને કાર્યને અનુરૂપ ધારણા કરેલાં સ્વરૂપો છે એમ જ દઢ માનતો હોય છે; એ બધાં સ્વરૂપો દ્યાન કરવા ચોગ્ય છે અને બ્રહ્મા, વિષણુ, શિવ, ગણેશ સૂર્ય વગેરે અન્ય દેવ દેવીઓનાં સ્વરૂપો વંદન પૂજન કરવા ચોગ્ય છે, એમ માનવા છતાં તેની વૃત્તિ અને દષ્ટિ પતિપ્રતા શ્રીની માફક, એક પોતાના ઈજ ઉપાસ્ય સ્વરૂપમાંજ સ્થિર ચોટેલી રહે છે. આ કારણે એ કોઈની અવજ્ઞા કે અવગણાના કરતો નથી, પણ ગુણાજ ગ્રહણ કરતો રહે છે; એની દષ્ટિ અને વૃત્તિ ‘‘સર્વ ખલ્બિદં સહજાનંદમ્’’ જ જોતી અને અનુભવતી હોય છે. આમ, સત્તસંગી, દેહ મૂક્યા પણી જેને પામવાનું છે તેને દેહ છતાં જ પામ્યો હોય છે; દેહ મૂક્યા પણી, સેવામુક્તિનો પરમાનંદ ભોગવવાનો છે તે દેહ છતાંજ ભોગવતો હોય છે. સહજાનંદીય મુક્તિની આ મસ્તી ખરેખર અદ્ભુત અને અજોડ છે.

ભગવાનના કલ્યાણકારી ગુણ

દચાળુશ્રી ગુરજી નાથજીભાઈ

મંદિરમાં પોતે વરતાલનું પાંચમું વચનામૃત વાંચ્યું તે વખતે મેં પૂછ્યું કે પહેલા ફકરામાં માયાસંબંધી વાત સમજાઈ નહિ માટે કૃપા કરીને સમજાવશો. ત્યારે પોતે કછું કે પહેલા ફકરા સાથે બીજો ફકરો વાંચ્યા વિના તે સમજાય તેમ નથી. મામેબ ચે પ્રપદ્યન્તે એટલે જે મને જ આશરીને રહ્યા હોય તે અને આશરાનું લક્ષણ બીજા ફકરામાં બતાવ્યું છે કે જે દુઃખ અને સુખ માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની જ પ્રાર્થના કરે, અને તેમની મરજી હોય તે પ્રમાણે જ વર્તે. મરજી એટલે આજા. એવો જે હોય તે માયાને તરી જાય. ભાવાર્થ એ છે કે ભગવાનનું સ્વરૂપ જેવું હોય તેવું જાણવું જોઈએ. તે જાણ્યા પછી ભક્તની છિયા પણ તેમની આજા પ્રમાણે જ થાય. એટલે એમ કરતાં કરતાં ભક્ત માયાપર થઈ જાય. કારિયાએઠી ૧૨માં પણ તેવી જ વાત કરી છે. ભગવાનનું દ્યાન અને ભગવાનનું વચન તેણે કરીને, કારણ શરીર શોકાઈને આંબલીના ફોટરાંની પેઠે જુદું થઈ જાય છે. જેમ ઘઉં, ખાંડ અને ધીથી જુદાં જુદાં પકવાન્ન થાય છે તેમ, એક જ વાત ભગવાને જુદાં જુદાં ઝુપે જીવની રુચિ અનુસાર કહી છે. પણ મુદ્દો એક જ છે કે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને જેવા છે તેવા જાણવા અને તેમનું દ્યાન તેમની આજા અને ઉપાસના કરવી. જનમંગળ, સર્વમંગળ સ્તોત્રો

તથા બીજામાં પણ ભગવાનનાં ગુણ-કીર્તનો હોય તે વાંચી તેવા ગુણ પ્રાસ કરવા એ જ હેતુ છે. ભગવાનને જેવા જાણો છે તેવા ગુણ ભક્તમાં આવે છે. સર્વમંગળ સ્તોત્ર શ્લોક ૨૧૦માં કછું છે કે ધર્મસર્ગેમતિસ્તસ્ય સ્થિરાસ્યાનુક્તિદાયિની એ પાઠ કર્યાથી ધર્મસર્ગીય જ્ઞાનવૈરાદિકમાં મુક્તિદાયિની બુદ્ધિ અતિ દફથાય. એવો ભગવાનના ભજનનો પ્રતાપ છે. ગીતા અ. ૪, શ્લોક ૧૪માં છે કે,
**ન માં કર્માણિ લિમ્પન્તિ ન મે કર્મફલે સ્પૃહા ।
ઇતિ માં યોડભિજાનાતિ કર્મભિર્ન સ બધ્યતે ॥**

(ગીતા અ. ૪, શ્લો. ૧૪)

એવો જે મને સમજે છે તે પણ કર્માણી બંધાતો નથી. ભમરી અને ઈયળના દષ્ટાંતે વાત કરી કે ઈયળ ભમરીના એકાગ્રતાના અને તેના ટચકાના સંબંધે કરીને ભમરીમાં લક્ષ થઈ જવાથી ભમરી થઈ જાય છે. તેમ ભક્ત જચારે ભગવાનના સ્વરૂપને યથાર્થ રીતે ઓળખે છે ત્યારે તે ભગવાનના ગુણે ચુક્ત થાય છે.

મનુષ્યમાત્ર પોતાની પ્રકૃતિ પ્રમાણે કર્મ કરે છે. જે યોનિમાં જન્મે ત્યાં તેની પ્રકૃતિમાં બંધાઈ જાય છે. જીવનો બદ્ધ સ્વભાવ છે અને ભગવાનનો મુક્ત સ્વભાવ છે. ભગવાન દચાળું છે એટલે જે ભક્ત પોતાનો થયો તેને માયાપર કરવા લક્ષ રાખે છે. સમજુ ભક્ત પોતાની ખોટ સમજુને ભગવાનની પ્રાર્થના કરે છે કે

હે પ્રભુ હું અપૂર્ણ છું. અનેક ખોડોથી ભરેલો છું માટે મારી ખામીએ। ટાળજો. ખોડો અવિધાત્મક છે. અવિધા અંદકારમય છે. ભગવાનને અંધારું ટાળવાનું સારી રીતે આવડે છે. રાત્રિનો અંધકાર ટાળવા મળુષ્યો અનેક દાખડા કરે છે કોઈ દીવા કરે, મશાલો કરે, વીજળીનો પ્રકાશ કરે પરંતુ યથાર્થ રીતે અંધારું ના ટળી શકે. ભગવાન તો સૂર્યનો ઉદ્ય કરે એટલે રાત્રિનો સમગ્ર અંધકાર એકી વખત નાશ પામે. તેમ ભગવાન તો જ્યાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ કરે કે પ્રકૃતિજ્ઞન્ય જે અંધકાર તે તરત નાશ પામે.

નાશયાસ્થાત્મભાવસ્થો જ્ઞાનદીપેન ભાસ્વતા ॥ (ગીતા અ. ૧૦, શલો. ૧૧)

જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશિત જ્યોતિ વડે અજ્ઞાનજ્ઞન્ય અંધકારનો હું નાશ કરું છું એમ શ્રીકૃષ્ણા કહે છે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને આ અવતારે સૌના ધર્મો જુદા જણાવ્યા. દરેકને પોતાની પ્રકૃતિ પ્રમાણે કરવાનું મન થાય છે કારણ કે ગીતામાં કહ્યું છે કે,

ચાતુર્વર્ણ્ય મયા સૃષ્ટં ગુણકર્મવિભાગશः । તસ્ય કર્તારમપિ માં વિદ્ધ્યકર્તારમવ્યવ્યમ् ॥

(ગીતા અ. ૪, શલો. ૧૪)

ગુણ કર્મના વિભાગ વડે ચાર વર્ણ ઉત્પન્ન કર્યા છે એટલે દરેકની જુદી જુદી પ્રકૃતિ હોય. તેથી જો પ્રકૃતિને ઝ્રે એવું કર્મ તેની પાસે કરાવીએ તો જ તે કાર્ય તે કરી શકે. એક ખેડૂત ત્યાગી થવા આવે તો તેને વાડી કે બાગ કરવાનો કે મંદિરનું

ખેતર ખેડવાનું સોંઘ્યું હોય તો તે ચાહીને કરે અને તેમાંથી જે ઉત્પાદન આવે તે ભગવાનના થાળમાં જાય એટલે તેની બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય અને અંતે જ્ઞાન પ્રાસ થાય. સત્ત્વગુણ આવ્યા સિવાય જ્ઞાન પ્રાસ થાય નહિ. જ્યાં ધોર અંધકારમય તમ હોય ત્યાં ૨૪ તો હોય જ કયાંથી ? પણ પ્રકૃતિ પ્રમાણે કિયા કરાવતાં કરાવતાં તમમાંથી ૨૪માં અને પછી ૨૪માંથી સત્ત્વમાં લવાય. આ સંપ્રદાયમાં શિક્ષાપત્રીમાં મહારાજે દરેકના ધર્મો જુદા જુદા બતાવ્યા છે. તે પ્રમાણે વર્તો તો ભગવાનનું સુખ આવે. સુખ તો ભગવાનની આજ્ઞા પાળવામાં જ છે પરંતુ જ્યાં સુધી માણસમાં રાગ અને દ્રેષ છે ત્યાં સુધી તેને સુખ નહિ આવે. ધણા જન્મો રાગ-દ્રેષ પ્રમાણે વર્તવામાં કાઢયા. હવે છેલ્લો જન્મ કરી લેવો હોય તો પોતાના મનના ગમતામાં વર્તવાનું છોડી દઈ ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાનું રાખવું જોઈએ. ભગવાન આગળ ચિંઠીએ નાખે. તેમાંચ જો પોતાને ગમતો જવાબ ના નીકળે તો ફરી ચિંઠીએ નાખવા ઊભો થાય. આવો જીવનો સ્વભાવ છે. એટલે દરેકમાં પોતાનું ગમતું થાય તો જ સારું લાગે. ગમતું કરવું-કરાવવું એ રાગપ્રાય કિયા છે અને તેથી તે દુઃખકારક છે.

સવિકલ્પ અને નિર્વિકલ્પ સમાધિ અગર નિશ્ચયનો અર્થ જ એ છે કે ભગવાનનો નિશ્ચય હોય, પણ તેમાં કોઈ પોતાનું કંઈક રહી જાય એ સવિકલ્પ. માટે દરેક માણસે પોતાના આત્માને તપાસતા રહેવું કે ભગવાન સિવાય મને કયા કયા વિચાર આવે છે અને કઈ કઈ કામનાએ-ઇરણાઓમાં રાગ રહે છે. આવા વિચારો વારંવાર કરી, ભગવાન સિવાયની તમામ ઇરણાએ કાઢી

નાખવી. અત્યારે જે અનુકૂળતાએ મળે છે તે જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી તો સારું લાગે. પણ વિચારવું કે જે અનુકૂળતાએને લીધે હું મારી જાતને સુખી માની રહ્યો છું તે જતી રહેશે તો મને શું લાગશે ? આનો નિરંતર વિચાર કરવો અને ભગવાન સિવાય હૃદયમાં કંઈ જ આવવા હેવું નહિ અને જો એમ ના કરીએ તો અનુકૂળતાએ જતી રહે ત્યારે વિમુખ થઈ જવાય. આપણા સુખનો આધાર પ્રકૃતિના પદાર્થોની પ્રાસિમાં અગર તેથી ઉત્પન્ન થતા સુખમાં ના હોવો જોઈએ, પણ ભગવાન ઉપર

જ હોવો જોઈએ. માટે નિરંતર આત્મામાં જોયા કરવું કે મારામાં શા શા રાગ છે અને તે કેવી રીતે ટાળી નાખવા. એ બધા રાગ જાય ત્યારે જગતના કોઈ સંકલ્પ ના રહે. ત્યારે નિર્ધિકલ્પ થવાય. માટે ભગવાન સિવાય બીજું જે કંઈ આત્મામાં ભરાઈ ગયું હોય તેમાં લોચા ૧૦માં કછા પ્રમાણે અત્યંત દુઃખ અને અત્યંત દોષ સમજુને કાઢી નાખવું અને ભગવાન અને ભગવાનના સંતનું દુર્લભપણું સમજુને તે જેમ કહે તેમ કરવા લાગીએ તો સુખિયા થવાય.

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળ, નડીઆદ

“સત્સંગ પ્રદીપ” માસીક

ધી રજુસ્ટ્રેશન ઓફ ન્યૂઝ્લેપર્સ ઇલ્સ અન્વયે માહિતી

ફોર્મ નંબર ૪ ઇલ્સ ન. ૮

પ્રકાશન સ્થળ : ગુરુકૃપા, ઝગડીઆ પોળ, નાગરવાડા, નડીઆદ-૩૮૭૦૦૧.

સામચિકતા : માસિક (ગુજરાતી ભાષા)

પ્રકાશન તારીખ : દર માસની બાવીસ તારીખ

રાષ્ટ્રીયતા : ભારતીય

પ્રકાશકનું નામ : ઈન્ડુક્ઝન લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા

ગુરુકૃપા, ઝગડીઆ પોળ, નાગરવાડા, નડીઆદ-૩૮૭૦૦૧.

મુદ્રણ સ્થળ : વાકળ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, ભદ્રકાળી માતાની પોળ, રાવપુરા, વડોદરા.

હું ઈન્ડુક્ઝન લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા આથી જાહેર કરું છું કે ઉપર જણાયેલ

માહિતી મારી જાણ અને સમજ મુજબ સાચી છે.

તા. ૨૨-૦૩-૨૦૨૦

ઈન્ડુક્ઝન લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા

તંત્રી : પ્રકાશક

વર્ષ : ૫ : અંક : ૧

૨૨-૦૩-૨૦૨૦

17

માર્ચ-૨૦૨૦

સત્સંગ પ્રદીપ

કાયમી સુખી થવા-રહેવા- ધર્મદો ચોખણો કાઢવો :

અ.નિ. પૂ. જ્ઞાનસ્વામી
(વીરસદ)

....“માયાતીતાનંદ સ્વામી અને એક બ્રહ્મચારી તે ગામોગામ આખા ભાલ દેશમાં ઉનાળામાં ફરે. મંદિર કે ઉિતરવાનું સાધન નહીં એટલે ચોરામાં જઈને ઉિતરતા. બધાય ગામમાં આગેવાનોને બોલાવતા, પોતે દરેકને પતાસા પણ બે-ત્રણ મણા જેટલા વહેંચાવતા. દરેકને આશીર્વાદ આપતા કે તમો વ્યવહારથી ગરીબ થયા છો તે તમો મહારાજથી આજ્ઞા પ્રમાણે દશમો કે વીસમો ભાગ કાઢતા નથી તેથી કરીને એ ખેરાતી જે અનાજ (પાપનું) તે તમારા ખાવામાં આવે, તમારા વ્યવહારિક કામકાજમાં વાપરવામાં આવે, ધર્મદાનું ખાવામાં આવે એટલે તમારો વ્યવહાર ગરીબપણાને પામતો જાય. મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે અને શાસ્ત્રની મર્યાદા પ્રમાણે તમો નિયમ પાળો અને વધારે નહીં પણ ૧૨ મહિનાની પરીક્ષા કરી જુઓ. પછીથી તમારા વ્યવહારો કેવા સુધરે છે તે તમો જોજો. વાહિયાઓની પેઠે તમો નામું રાખશો એટલે તમોને ખબર પડશો અને તમો, તમારો પરિવાર સુખિયા થઈ જશો. એની એ જમીન સારી રીતે અનાજ વગેરેથી રસાળ બની જશો અને વ્યવહાર પણ શુદ્ધ-અનાજ ખાવાથી સુધરી જાય, બુદ્ધિ પણ સુધરે અને વિષમકાળ પણ મટી જાય. શાસ્ત્રો, સંતપુરુષો, દેવતા અને પરમેશ્વરો, એટલાઓની આજ્ઞાઓની પાલન કરવાથી આ લોકમાં તે સદાચની માટે સુખી થાય. અને આપણે આ લોકમાંથી આયુષ્ય આવી રહે પછી આપણે જો ભગવાનનો આશરો કર્યો હોય, શિક્ષાપત્રી પ્રમાણે કાર્યો કર્યા હોય, તો સુખેથી ભગવાનના અક્ષરદામને વિષે જઈને અક્ષરદામના સર્વે મુક્તોની સાથે નિવાસ થાય અને ભગવાનની સેવામાં પણ રહેવાય. માટે શાસ્ત્રની, સત્ત્વપુરુષોની અને ભગવાનની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરારેય પણ કર્યું નહીં. એમનું વચન ઉલ્લંઘીએ તો મહદ્દ મોટું દુઃખ આવે છે. દૈવી સંપત્તિના જે જનો હોય, ભગવાનના આશ્રિતો હોય, દેવને માનતા હોય અને શાસ્ત્રની મર્યાદામાં વર્તતા હોય તે સર્વને વિચારીને પગલાં ભરવા. ખાતાંપીતાં, જ્ઞાતાંધોતાં, ઉઠતાં-બેસતાં, છરતાં-ફરતાં દરેક કાર્યોને વિષે, ભગવાનની સ્મૃતિ રાજીને દરેક કાર્ય કરવાં એટલે આપણે માથેથી જમપુરી, ચોરાસી, ગર્ભવાસના સંકટો ટળી જાય અને ફરીથી કરારેય પણ આદિ વ્યાદિ અને ઉપાદિ વળગે નહીં.

વર્ષ : ૫ : અંક : ૧

૨૨-૦૩-૨૦૨૦

18

માર્ચ-૨૦૨૦

સત્ત્વસંગ પ્રદીપ

“સત્સંગ પ્રદીપ” ને બેટ આપનારની શુભ નામાવલિ

રૂ. રક્મ	નામ	ગામ	પ્રસંગ
૪૦૦૦-૦૦	અ.નિ. કમળાબેન રામલાલ પટેલ મુંબઈ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે	
	હસ્તે શાંતિલાલભાઈ પટેલ		
૧૫૦૦-૦૦	અ.નિ. બાબુભાઈ મહેલાલ શાહ અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે	
	પરિવાર હસ્તે અખ્યિનભાઈ તથા		
	કમલેશભાઈ શાહ		
૧૦૦૦-૦૦	અજયભાઈ ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલીઆ ઘાટકોપર	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે	
	મુંબઈ		
૧૦૦૦-૦૦	અ.નિ. જયસુખભાઈ મોહનલાલ ચૌહાણ અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે	
	હસ્તે કમલેશભાઈ બી. શાહ		
૧૦૦૦-૦૦	અ.નિ. વિઠ્ઠલદાસ સોમચંદ શાહ અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે	
	પરિવાર હસ્તે હિરેનભાઈ શાહ		
૨૫૦-૦૦	હેમલ નારણભાઈ ઠક્કર	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	નરેશકુમાર વાડીલાલ ઠક્કર	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	સુરેશભાઈ ઈશ્વરભાઈ પ્રજાપતી	નડીઆદ	દિકરી ચિ. હિતેશાના લગ્ન પ્રસંગે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૫૦-૦૦	રોશન તરણભાઈ ભડ્ય	દહેગામ	જન્મદિન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૧-૦૦	ભૂપેન્દ્રભાઈ મધુસુદનભાઈ પંડ્યા	ભડ્ય	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	તાશી અત્પેશકુમાર દવે	અમદાવાદ	જન્મદિન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	જયાબેન રજનીકાંત ઠક્કર	નાસીક	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	દિનેશચંદ્ર અંબાલાલ જોખી	વડોદરા	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	વિદ્યાબેન મથુરભાઈ ઓકા	નડીઆદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	વત્સલ તરણભાઈ ભડ્ય	દહેગામ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	અ.નિ. ચંદ્રકાંતભાઈ કાંતિલાલ મહેતા સુરત	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
	હસ્તે હિમાંશુભાઈ મહેતા		
૫૦-૦૦	કીર્તન હિમાંશુભાઈ મહેતા	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦-૦૦	ભક્તિ હિમાંશુભાઈ મહેતા	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે

સંતપુરુષનો અભાવ વા દ્રોહ

આ સંપ્રદાયનો આવો સિદ્ધાંત છે કે ભગવાનના ભક્તનો કદી અવગુણ લેવો નહિં તેમ લગારેય અભાવ આવવા દેવો નહિં. ગઢા મદ્ય ૪૬માં કદ્યું છે કે ભગવાનના ભક્તને દેહ કરીને મરણ એ મરણ નથી પણ એને તો એકાંતિક ધર્મમાંથી પડી જવાય એ જ મરણ. ભગવાન કે ભગવાનના સંત તેનો હૃદયમાં અભાવ આવે ત્યારે તે ભક્ત એકાંતિક ધર્મમાંથી પડયો જાણવો. એ મોટું પાપ છે. બધા પાપનું નિવારણ છે પણ આ પાપનું નિવારણ નથી. કોઈ કરીને અભાવ આવે તો તેને સર્પનો દેહ આવે. કામે કરીને પડે તો યક્ષરાક્ષસનો દેહ આવે પણ અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ તો થાય જ નહિં. માટે બૃહુ સાવધાન રહેણું. ગઢા છેલ્લા ૧૨માં પણ કદ્યું છે કે દ્રોહ કરનારના જીવનો નાશ થઈ જાય છે. એટલે કે એનો જીવ એવો નિર્માલ્ય થઈ જાય કે કોઈ દિવસ પોતાના કલ્યાણના ઉપાયને કરી શકે જ નહિં. એવી જ વાત વ. ૧૧માં અને લોયા. ૧માં કહી છે. ભક્તોએ પણ પોતાનું વર્તન એવું સરસ રાખવું જોઈએ કે પોતાની છિયામાં કોઈને અભાવ આવે નહિં અગાર દ્રોહ કરવાનો વખત ના આવે.

-સત્સંગ સ્નૂધા

BOOK-POST

From :

Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal
 Indukumar Laxmiprasad Pandya,
 "Gurukrupa",
 Zaghdia Pole, Nagarwada,
 NADIAD-387001. (India)

To/પ.ભ.શ્રી

Printed by Vakal Printery, Published by Indukumar Laxmiprasad Pandya, on behalf of Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal and Printed at Vakal Printery, No. 01-17-475-951-000-101 of Ward No-1 situated at Jogidas Vitthal's Pole, Raopura, Vadodara and Published from "Gurukrupa", Zaghdia Pole, Nagarwada, Nadiad-387001 (India). Editor : Indukumar Laxmiprasad Pandya.

વર્ષ : ૫ : અંક : ૧

૨૨-૦૩-૨૦૨૦

20

માર્ચ-૨૦૨૦

સત્સંગ પ્રદીપ

JANUARY
FEBRUARY
MARCH
APRIL
MAY
JUNE
JULY
AUGUST
SEPTEMBER
OCTOBER
NOVEMBER
DECEMBER